

2.1.10 Lineární funkce III

Předpoklady: 2109

Minulá hodina

Lineární funkce je každá funkce, která jde zapsat ve tvaru $y = ax + b$, kde $a, b \in \mathbb{R}$. Grafem lineární funkce je přímka (část přímky).

Pedagogická poznámka: Než začnou studenti kreslit grafy, je dobré si popovídat o strategii na volbu bodů, které použijí na kreslení grafů.

Nepřestává mě překvapovat, jak velký problém pro studenty kreslení následujících grafů představuje. Nezbyvá než vydržet a snažit se jim radit, jak by mohli kreslení urychlit. Důležité je hlídat, aby si nepletli x a y , hodně chyb vzniká i tím, že studenti nejdřív spočítají všechny body u všech funkcí a pak teprve začnou kreslit. Myslím, že je třeba se snažit, aby tento postup nepoužívali. Jednak se jim může něco splést a jednak se tím ztrácí souvislost mezi spočítaným a nakresleným. Samozřejmě nikde není dáno, že by studenti měli pro nakreslení grafů používat stejné body jako učebnice.

Pedagogická poznámka: U pomalejších studentů nečekáme až u prvních dvou příkladů nakreslí všechny čtyři grafy. Stačí, když udělají dva, obrázek všech grafů si mohou prohlédnout na stěně a vyvozovat z něj.

Jaký je význam konstant a , b ?

Nejdřív b .

Př. 1: Nakresli do jednoho obrázku grafy funkcí: $f_1: y = x$, $f_2: y = x + 1$, $f_3: y = x + 3$, $f_4: y = x - 2$. Podle obrázku rozhodni, jak ovlivňují hodnoty parametru b graf lineární funkce.

$$f_1: y = x$$

dosazujeme $x = 0 \Rightarrow y = x = 0 \Rightarrow$ bod $[0; 0]$

dosazujeme $x = 2 \Rightarrow y = x = 2 \Rightarrow$ bod $[2; 2]$

$$f_2: y = x + 1$$

dosazujeme $x = 0 \Rightarrow y = x + 1 = 0 + 1 = 1 \Rightarrow$ bod $[0; 1]$

dosazujeme $x = 2 \Rightarrow y = x + 1 = 2 + 1 = 3 \Rightarrow$ bod $[2; 3]$

$$f_3: y = x + 3$$

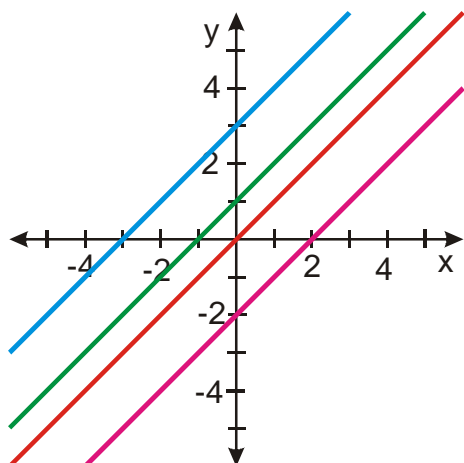
dosazujeme $x = 0 \Rightarrow y = x + 3 = 0 + 3 = 3 \Rightarrow$ bod $[0; 3]$

dosazujeme $x = 2 \Rightarrow y = x + 3 = 2 + 3 = 5 \Rightarrow$ bod $[2; 5]$

$$f_4: y = x - 2$$

dosazujeme $x = 0 \Rightarrow y = x - 2 = 0 - 2 = -2 \Rightarrow$ bod $[0; -2]$

dosazujeme $x = 2 \Rightarrow y = x - 2 = 2 - 2 = 0 \Rightarrow$ bod $[2; 0]$

$\Rightarrow$ všechny grafy mají stejný směr, ale jsou různě posunuté ve svislém směru. $\Rightarrow$ konstanta b neovlivňuje směr přímky, ale její posunutí ve svislém směru (průsečík s osou y).

Poznámka: Metoda, kterou jsme použili je vlastně fyzikální metodou na objevování funkčních závislostí. Jednu proměnou jsme měnili a vše ostatní nechávali stejné, abychom zjistili, jak měnící se proměnná ovlivňuje výsledek.

Ted' a.

Př. 2: Nakresli do jednoho obrázku grafy funkcí: $f_1: y = x + 1$, $f_2: y = 3x + 1$, $f_3: y = 0,5x + 1$, $f_4: y = -2x + 1$. Podle obrázku rozhodni, jak ovlivňují hodnoty parametru a graf lineární funkce.

$$f_1: y = x + 1$$

$$\text{dosazujeme } x = 0 \Rightarrow y = x + 1 = 0 + 1 = 1 \Rightarrow \text{bod } [0; 1]$$

$$\text{dosazujeme } x = 2 \Rightarrow y = x + 1 = 2 + 1 = 3 \Rightarrow \text{bod } [2; 3]$$

$$f_2: y = 3x + 1$$

$$\text{dosazujeme } x = 0 \Rightarrow y = 3x + 1 = 3 \cdot 0 + 1 = 1 \Rightarrow \text{bod } [0; 1]$$

$$\text{dosazujeme } x = 1 \Rightarrow y = 3x + 1 = 3 \cdot 1 + 1 = 4 \Rightarrow \text{bod } [1; 4]$$

$$f_3: y = 0,5x + 1$$

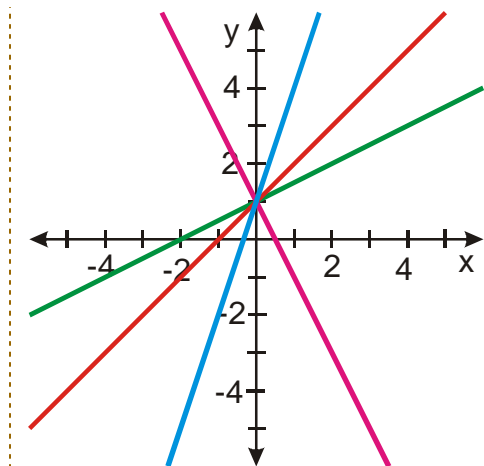
$$\text{dosazujeme } x = 0 \Rightarrow y = 0,5x + 1 = 0,5 \cdot 0 + 1 = 1 \Rightarrow \text{bod } [0; 1]$$

$$\text{dosazujeme } x = 2 \Rightarrow y = 0,5x + 1 = 0,5 \cdot 2 + 1 = 2 \Rightarrow \text{bod } [2; 2]$$

$$f_4: y = -2x + 1$$

$$\text{dosazujeme } x = 0 \Rightarrow y = -2x + 1 = -2 \cdot 0 + 1 = 1 \Rightarrow \text{bod } [0; 1]$$

$$\text{dosazujeme } x = 2 \Rightarrow y = -2x + 1 = -2 \cdot 2 + 1 = -3 \Rightarrow \text{bod } [2; -3]$$

Všechny grafy se s osou y protínají v bodě $[0,1]$, ale mají různý směr. $\Rightarrow$ konstanta a neovlivňuje posunutí přímky, ale její směr.

$$f_2 : y = 3x + 1 \Rightarrow \text{velké } a, \text{ strmý graf}$$

$$f_4 : y = 0,5x + 1 \Rightarrow \text{malé } a, \text{ pozvolný graf}$$

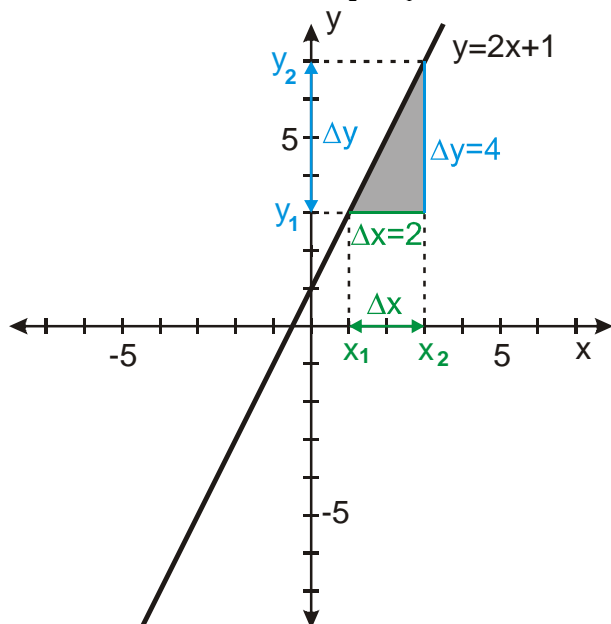
Jak popisuje číslo a sklon?

velký sklon = změni-li se x o málo pak se y zvětší o hodně.

Zkusíme na funkci $y = 2x + 1$

$$\text{O kolik se zvětší } x: \Delta x = x_2 - x_1 = 3 - 1 = 2$$

$$\text{O kolik se zvětší } y: \Delta y = y_2 - y_1 = 7 - 3 = 4$$

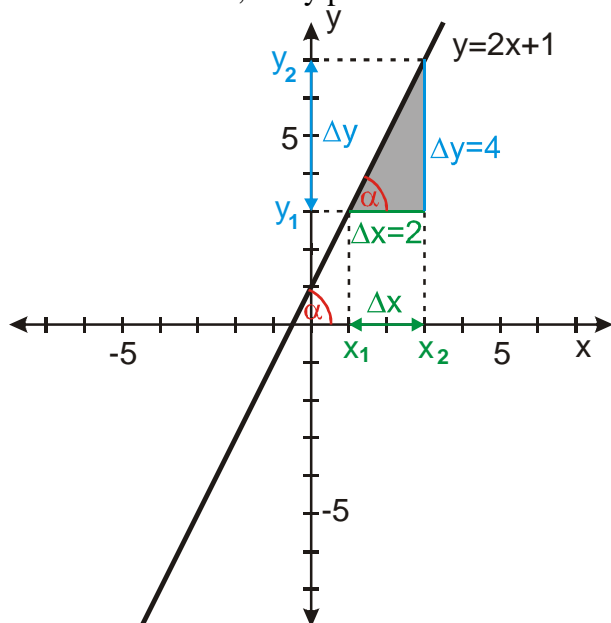

Kopec je strmý, když na dráze 3 m vylezeme o 2 m výš. Když vylezeme na dráze 1 km o 10 výš strmé to moc není. $\Rightarrow$ strmost není velikost Δy , ale poměr $\frac{\Delta y}{\Delta x}$ $\Rightarrow$ spočteme ho:

$$\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{4}{2} = 2 \text{ - to je hodnota } a! \quad \Rightarrow \text{tedy } a = \frac{\Delta y}{\Delta x}.$$

$$\text{Jiný zápis } a = \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} = \frac{f(x_2) - f(x_1)}{x_2 - x_1} = \frac{\Delta f(x)}{\Delta x}$$

Směr udává i úhel, který přímka svírá s osou $x \Rightarrow$ i úhel by měl jít vyjádřit pomocí a

Úhel můžeme v pravouhlém trojúhelníku vyjádřit pomocí goniometrických funkcí, nejlépe

$$\text{tangens } \text{tg} \alpha = \frac{\text{protilehlá}}{\text{přilehlá}} = \frac{\Delta y}{\Delta x} = a \Rightarrow a = \text{tg} \alpha$$

Pedagogická poznámka: Nechávám studenty, aby si sami zvolili jiná čísla x_1 a x_2 a ověřili si platnost předchozích výsledků.

Stejný typ grafu už známe z fyziky:

$$\text{rovnoměrný pohyb } s = vt + s_0 \Leftrightarrow y = ax + b.$$

Význam konstant je stejný:

- a udává, jak rychle se mění $y \Leftrightarrow v$ (rychlost) udává, jak rychle se mění dráha
- b udává, průsečík s osou $y \Leftrightarrow s_0$ udává, jak vysoko na ose s začíná graf dráhy

Konstanta a určuje u grafu lineární funkce směr, konstanta b posunutí ve svislém směru.

Př. 3: Na obrázku bez popsaných os jsou načrtnuty grafy funkcí:

a) $y = -0,25x - 1$

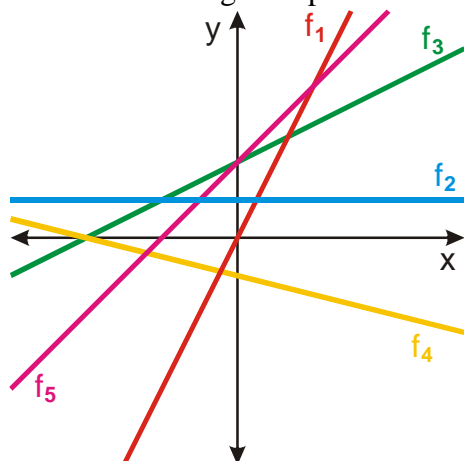
b) $y = 1$

c) $y = x + 2$

d) $y = 2x$

e) $y = 0,5x + 2$

Přiřaď každému grafu správnou funkci.

Správné přiřazení:

$f_1 : y = 2x$ - jediná přímá úměrnost, nejstrmější ze všech funkcí

$f_2 : y = 1$ - jediná konstantní funkce, protíná se s osou y níže než většina ostatních funkcí

$f_3 : y = 0,5x + 2$ - protíná se s osou y výše než konstantní funkce, má menší sklon

$f_4 : y = -0,25x - 1$ - protíná se s osou y v záporných číslech, jediná jde dolů

$f_5 : y = x + 2$ - protíná se s osou y výše než konstantní funkce, má větší sklon

Př. 4: Na obrázku bez popsaných os jsou načrtnuty grafy funkcí:

a) $y = 0,2x$

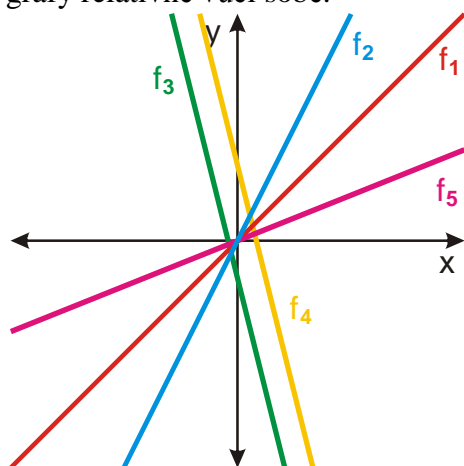
b) $y = -2x + 2$

c) $y = x$

d) $y = 0,5x$

e) $y = -2x - 1$

Přiřaď každému grafu správnou funkci. Upozornění: obrázek je zdeformován, sklony přímků neodpovídají sklonům přímků při normálním zobrazení. Je nutné posuzovat grafy relativně vůči sobě.

Správné přiřazení:

$f_1 : y = 0,5x$ - přímá úměrnost, středně velká strmost

$f_2 : y = x$ - přímá úměrnost, nejstrmější graf

$f_3 : y = -2x - 1$ - funkce směřuje dolů, protíná se s osou y v záporném čísle

$f_4 : y = -2x + 2$ - funkce směřuje dolů, protíná se s osou y v kladném čísle

$f_5 : y = 0,2x$ - přímá úměrnost, nejméně strmý graf

Př. 5: Načrtni (bez počítání a vynášení bodů) do jednoho obrázku bez popsání os (analogicky jako v předchozím příkladě) grafy těchto funkcí:

- a) $f_1 : y = 3x - 1$ b) $f_2 : y = 3x + 2$ c) $f_3 : y = -2x$
 d) $f_4 : y = -x + 2$ e) $f_5 : y = -1$

a) $f_1 : y = 3x - 1$

$a = 3 \Rightarrow$ strmý graf směřující doprava nahoru, $b = -1 \Rightarrow$ s osou y se protíná pod počátkem

b) $f_2 : y = 3x + 2$

$a = 3$ $b = 2 \Rightarrow$ graf rovnoběžný s grafem z bodu a) s osou y se protíná nad počátkem

c) $f_3 : y = -2x$

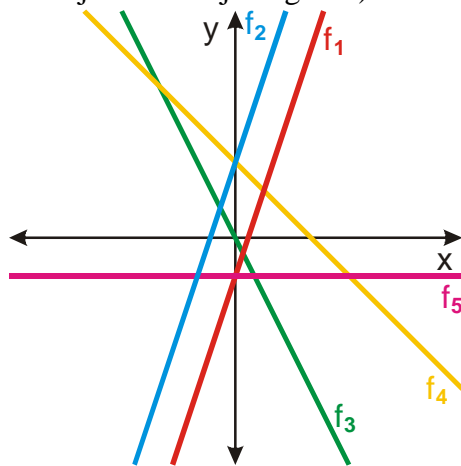
$a = -2 \Rightarrow$ strmý (ale méně než v bodech a) b)) graf směřující doprava dolů, $b = 0 \Rightarrow$ prochází počátkem

d) $f_4 : y = -x + 2$

$a = -1 \Rightarrow$ graf směřující doprava dolů (méně strmý než v bodě c)), $b = 2 \Rightarrow$ s osou y se protíná nad počátkem ve stejném bodě jako graf z bodu b)

e) $f_5 : y = -1$

$a = 0 \Rightarrow$ konstantní funkce, vodorovná přímka, $b = -1 \Rightarrow$ s osou y se protíná pod počátkem ve stejném bodě jako graf a)

Shrnutí: Grafy lineární funkcí můžeme kreslit také podle hodnot jejich parametrů - a určuje strmost, b určuje průsečík s osou y .